

«Чорні» дні для культурної спадщини : як зберегти історію

Верховна Рада у 2000 році ухвалила Закон України «Про охорону культурної спадщини», який регулює правові, організаційні, соціальні та економічні відносини у сфері охорони культурної спадщини «з метою її збереження, використання об'єктів культурної спадщини у суспільному житті, захисту традиційного характеру середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь».

У розвинених країнах світу до історії та, відповідно, історико-архітектурних пам'яток ставлення дбайливе, там зберігають навіть історичні ландшафти й місцеві пейзажі. Наприклад, у Франції проводять відбудовні роботи ландшафтів пам'ятних місць навіть після археологічних розкопок, а на півночі Англії у практично недоторканому вигляді збережений Адріанів вал протяжністю 117 кілометрів, побудований ще при римському імператорі Адріані для охорони північних рубежів Імперії.

А як у нас? Все в дусі «вовчих законів» «дикого капіталізму»! Тіньова економіка в історико-культурній сфері трансформувалась у «чорну археологію». Навіть небагате на пам'ятки давніх часів наше Полісся ретельно перекопане чорними археологами з металошукачами у пошуках скарбів. А приватні колекції нуворишів заявляють таку неймовірну кількість старожитніх артефактів, що мимоволі закрадається підозра, що майстерність ремісників з Малої Арнаутської дбайливо плекається і передається у спадок через віки.

Та полишимо іронію.

Меліорація, проведена у 60-70-х роках двадцятого сторіччя, до невпізнанності змінила місцевий поліський ландшафт: звивисті русла річок перетворились у магістральні канали, малі річки зникли зовсім, висохли болота, змінили криниці. Десь під плугом потужного трактора зарівнялися і насипи курганного могильника давньоруської доби в околицях Городця, і городище в урочищі Рубань в околицях Володимирця. Та ще стоять і нагадують про минувшину вали городищ часів Київської Русі у Бабці і Городці, досліджені у 1961 р. лєнінградським археологом Ю.Кухаренком. За три тисячі років вітри ніяк не розвіють піщану дюну в околицях Красносілля, де дощі і вітри щороку виносять на поверхню мезолітичні крем'яні відщепи, та уламки глиняного посуду зарубинецької культури. Також у фаховій літературі зафіксована майстерня кам'яних знарядь бронзової доби в околицях села Зелениця. Матеріали ж з археологічних досліджень курганного могильника милоградської культури Татарські могили в околицях Володимирця, які мені довелося проводити у 1977-1978 роках, експонуються у Рівненському краєзнавчому музеї.

Якась кількість старожитностей перебуває у приватних колекціях. Щось потрапило до громадських музеїв, доля яких не завжди складається щасливо. Де тепер колекції шкільних музеїв: Кузнецовської ЗОШ №1 (історія будівництва АЕС), Рафалівської школи (музей бойової слави), Володимирецької школи-інтернату (музейна кімната інтернаціональної дружби – найцікавіше зібрання із трьох музеїв, що мала школа) та багатьох інших?

Аматорами і фахівцями збираються, записуються, впорядковуються і, що важливо, – виконуються скарби пісенної і усної народної творчості. Цікаво, що одні з найкращих фольклорних колективів як Кузнецовська («Вараські жайворонки», «Поліщуки»), так і Володимирецького району («Веселики Полісся») мають спільне коріння – із співучого села Жовкинi.

На щастя, не доїла міль поліські свити і колекції вишиванок у зібраннях освітніх закладів нашого міста. А у милій моєму серцю школі №5 довгий час існувала прекрасна музейна експозиція «Ремесла і промисли нашого краю» у кабінеті історії. Та, на жаль, як це часто буває, приходить нове керівництво – і....

Величезних зусиль докладається владою і громадою, щоб зберегти для нащадків унікальну рухому пам'ятку техніки двадцятого століття – вузькоколійну залізницю Антонівка-Зарічне. З цією метою започатковано при допомозі обласної влади та спонсорів спільний туристичний проект Володимиреччини і Зарічненщини «Бурштиновий шлях». Чотири фестивалі, що вже відбулися, засвідчили його безперечний успіх. Аби тільки вистачило снаги продовжувати цікаву і корисну справу.

І як тут не згадати про єдину архітектурну пам'ятку нашого регіону, яка не належить до культових споруд! (Останні, завдяки діяльності релігійних громад, мають життя, довгу власну історію і хороших дослідників цієї історії).

Мова йде про палацову будівлю, розташовану на пагорбі у східній частині старовинного парку у Володимирці. Прямокутна у плані, двоповерхова, на дев'ять вікон. Парадний вхід з північної сторони, оформлений портиком з чотирма колонами і трикутним фронтоном. Має також два бокові входи. Зовнішнє архітектурне оздоблення – лаконічне, в дусі

класичних традицій. Всередині збереглась частково паркетна підлога. Цікавими для дослідників можуть бути два підвальних приміщення, схожих на каземати. На горищі зберігся коловорот, який використовували при будівництві поверхів. Вражає монументальність дерев'яних конструкцій і якість деревини, з якої вони виготовлені. На фоні скромної приватної та невиразних «коробок» громадської забудови палац навіть зараз вражає своїм стилем і нагадує про колишню велич.

В буклетах і на інтернет-сайтах тиражується одна і та ж мінімальна і майже достовірна інформація про те, що його збудував Фердинанд Красицький на початку дев'ятнадцятого сторіччя в стилі ампір. Подаються факти з історії, скажімо так, експлуатації споруди, та для інтриги – різні перекази і легенди. Чомусь люблять називати споруду «панським маєтком», хоча в українській мові «маєток» – значно ширше поняття, ніж будівля. І хоч один із сайтів відносить палац до семи чудес Володимиреччини, чудесне тут лише одне – що він іще стоїть.

Попри всі шкоди, нанесені будівлі колгоспним складом міндобрив у період приналежності до школи-інтернату, вона була у впорядкованому стані. Тут розміщувалась бухгалтерія, окремі служби інтернату та виховний комплекс – музейні кімнати. Із закриттям школи-інтернату на замок зачинили і палацову будівлю. А як відомо, дім живе, поки в ньому є люди. Опустілий – поволі руйнується. Певний час, поки одним з приміщень користувались парафіяни Свято-Миколаївської церкви, тут підтримувався порядок. Нині ж все віддано на плин часу та розум і совість людей. Поки розумні думають, як цим розпорядитися, безсовісні розбили віконне скло, видерли «з м'ясом» усе, що можна було продати на металолом, вирвали навіть добротні балки із перекриття другого поверху.

Мирослава Воробей, історик, археолог.

